

Subskriptions=anmälan.

Under den gemensamma rubriken „Läsning vid qwällsbrasan“ är undertecknad sinnad att utgifwa en följd af smärre folkrifter af omwärlande innehåll. Häftenas antal blir 5 eller 6 om året och storleken omkring två tryckark samt priset 25 å 30 penni häftet. Utgifwaren hyser det säkra hoppet, att folkupplysningens wänner och befordrare i bygderna skola warnt understödja hans bemödanden, att söka åstadkomma och sprida en lämplig folkläsning. Till dem, som godhetsfullt wilja åtaga sig att samla subskribenter, sändas särskilda subskriptionslistor samt häftena i mon som de utkomma. Löfte om bidrag med lämpliga artiklar för de tillämnade skrifterna har jag haft glädjen mottaga af åtskilliga för saken intresserade personer, af hvilka må nämnas märket A. S—g.

Kyrslätt den 1 Mars 1882.

J. E. Wit.
Folkskoleföreståndare.

Läsning vid qwällsbrasan.

Utgifwen af

Erik Wik.

II.

Statshushållning I.
Hundabetel.

15
Bibliotek.

Utgifwen af Erik Wik. 1882.

TD 61.

Kapitel

Wik

Handskrifts samling



I. Samfundets
Handskrifts

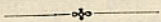
Läsning vid qvallsbröden.

Utgifven af

Erik Wik.

II.

Statskushållning I.
Bandarbetet.



Helsingfors,

Åfsmudstadsbladets tryckeri, 1852.

origtiga åtgärder på nationalekonomins områden, detta står ej mera till att uppvisa.

De stunder vi egne åt betraktelsen af frågor, som äro af en så allmän och stor wigt, skola säkerligen ej wara onödigt förspilda.

1. Penningar.

Såe alltid hafwa de menniskor, som nu bilda ordnade samhällen, så gjort, utan de hafwa för flere eller färre århundraden eller årtusenden sedan lefwat i ett wildt eller halfwildt tillstånd, wanligen i större och mindre hopar ströfwande omkring så som Ziguenarne ännu i denna dag göra. Då fanns naturligtwis ej heller någon ordnad handel så som nu. Behofwerna woro för det mesta inskränkt till sådant, som enhwar omedelbart kunde skaffa sig eller med de enkla medel, som stodo till buds, åstadkomna. Till en början funnos inga handwerk eller yrken, och först i långt sednare tider har fabriksindustrin uppstått. Men allt efter som menniskorna förökades och kommo i beröring med hwarandra kunde en person allt mindre förskaffa sig allt hwad han behöfde; utbyten af waror måste således uppstå. Somliga slogo sig företrädeswis på jagt, andra på fiske o. s. w. Nu behöfde jägaren för

sina djurskinn tillbyta sig fisk af fiskaren, denne åter spanmål af den, som oblade sådant: härigenom uppstod byteshandel. Men i samma mån som arbetsfördelningen utsträcktes måste olägenheterna af det omedelbara waruutbytet blifwa större och behofwet af ett öfwer större områden användbart förmedlande bytesmedel blifwa allt mera kännbart.

På hwarje ort måste det alltid inträffa, att någon wif wara war mera efteröft än andra. Detta berodde naturligtwis på warans egenheter samt på den större eller mindre tillgången derpå. Soss fornsinnarne war jagten en hufwudnäring. Deras eforrskinn kunde lätt torkas och förwaras, lätt transporteras o. s. w. samt woro efteröfta äfwen af utländningar. Härigenom kunde de, ehuru på ett långt ofullkomligare sätt, uppfylla det ändamål hwartill våra penningar användas, nemligen till att förmedla utbytet af waror och tjenster. En person hade t. ex. spanmål att afsäta; en annan, som behöfde sådan, kom och erbjöd eforrskinn i utbyte. Nu kunde det hända, att den förre ej behöfde eforrskinn, men deremot salt. Han ingick dock bytet, ty han war säker om, att för skinnena kunna tillbyta sig salt af de utländningar, som årligen besökte kusterna för bedrifwandet af byteshandel. Härigenom wann han nu wisja fördelar, såsom lättare magafinering och transport. Jägaren

åter behöfde ej färdas ned till kusten enkom för skinnenas förtrytande.

Detta exempel på fördelarna af bytesförmedling genom en dertill lämplig vara berör dock blott det enklaste fall. Naturligtwis kan den bytesförmedlande waran tjena wid en hel rad af utbyten, innan den användes till sitt egentliga ändamål. Men wi inse äfwen, att samma vara ej öfwer en wiß tid kan tjena som bytesförmedlare, emedan den genom slitning och dyl. förlorar i värde. De flesta waror kunna ej heller utan förlust delas, för winnandet af sammanjemtning i warornas olika pris. Under wisja förhållanden kan också tillgången inom kort tid ökas eller minskas så, att deras bytes- eller handelsvärde undergår stora förändringar. Alla nu nämnde med flere olägenheter widlådde i hög grad alla forntidens bytesförmedlare, såsom spannmål, boskap och hudar hos skandinawerna, flera slags skinn hos rysjarne o. s. w.

För att en vara som bytesförmedlare skall vara fullt tjenlig inse wi lätt, att den bör hafwa följande egenskaper: allmänt utbytbar, lätt att förwara och forsla, icke lätt förstörbar, ett högt och, så widt möjligt är, all tid lika värde, lätt delbar så, att deles värde i förhållande till det helas ej minskas; den bör vara lätt att igenfänna samt

slutligen sådan, att ett wißt wärdetecken (stämpel, prägel) kan åbringas densamma.

Endast de ädla metallerna, guld och silfver, besitta alla dessa egenskaper; isynnerhet äro de allmänt eftersökta, emedan de finnas i jemförelsewis ringa mängd och kunna ej allenast begagnas till waraktiga och nyttiga saker, såsom wetenskapliga instrumenter o. dyl., utan äfwen till glänsande prydnader. Tidigt användes de derföre till bytesförmedlare. Af guldet gjorde man t. ex. små ringar, som wägdes då de skulle användas. Men wägningen war beswärlig och ringarna kunde lätt förfälskas genom tillsats af koppar till guldet. Man påfann då den utvägen, att bestämma halten och wikten genom att på stycken af en wiß finhet jätta ett märke eller stämpel, utwisande styckets wigt. Sådana präglade mynt begagnades i Persien och Grekland redan flera århundraden före Kristi tid.

Genom prägladt mynt eller penningar underlättas all handet och alla tjenstutbyten ofantligt; men äfwen som wärdemätare är penningen det tjenligaste medel. Man will jemföra twenne eller flere warors inbördes värde: de uppsattas alla i penningar, och jemförelsen är lätt gjord. Guldets och silfrets bytesvärde är ej underkastat hastiga och täta wexlingar, emedan tillgången högst sällan på kort tid ökas eller minskas i någon hög grad.

Fullhaltigt metalliskt mynt medför derför stor säkerhet och trygghet i all handel och rörelse — ett grundvilkor för all utveckling.

Suru grymt denna säkerhet och trygghet dock svårt fördes genom missbruk af myntnings konsten och till följd af okunnighet om penningens ändamål och natur, skola vi snart få se.

2. Penningen är en vara. Försöken med underhaltigt mynt.

Svarje sak eller vara, som tillfredsställer något af våra behof, är för oss nyttig. Nyttiga och nödvändiga saker få vi dels omedelbart ur naturen — luften, ljuset — dels först genom arbete — spannmål, verktyg m. m. Sådana saker som luften och ljuset kunna ej tagas i enskild besittning — egas af någon —; ingen behöfde derför köpa dem; Andra saker, såsom watten, finnas nästan öfwer allt i sådan mängd, att enhwar utan eller med ringa möda kan skaffa sig dem; de ha derför ej något värde, som man säger.

Wärde är således en egenskap, som vi tillägga endast sådana saker, som vi ej erhålla kostnadsfritt; deras nyttighet kommer oss ej till godo om ej inneskaffaren öfwerlåter dem åt oss; för ett sådant

öfwerlåtande fordrar han — så framt han ej gör oss en skänk — i utbyte en motswarande nytta eller tjänst. Egenskapens värde innefattar således två saker: nytta och utbytbarhet. Den sednare af dessa egenskaper aftager i samma mån som tillgången på varan blir rikligare. Finnes det många, som hafwa en viså vara att aflåta — de wilja t. ex. utbyta den mot penningar —, men få personer, hwilka behöfwa varan eller som ha penningar att ge i utbyte, så är det klart, att warans pris*) faller. Anbudet är i detta fall större än efterfrågan. Inträffar motsatsen, så stiger warans pris. Waruprijserna äro således beroende af anbud och efterfrågan; detta se vi dagligen bekräftadt på våra torg och för öfrigt i all handel.

Från denna regel är ej heller penningens värde undantaget. Vi få ej glömma att penningar äro en vara, att denna vara tjänar till förmedlare i handel och wandel sålunda, att i stället för ett omedelbart utbyte af waror eller tjänster gifwer och mottager man en viså mängd ädel metall, formad i runda skifwor och försedd med en prägel, angifwande metallens wigt och finhet (strot

*) Pris eller gängbart pris kallas en waras värde då det uppskattas i mynt.

och form) — d. w. s. penningar. Särur framgå två wigtiga saker:

Penningar äro en wara — deras wärde beror således på anbud och efterfrågan.

Penningar äro bytesförmedlare — deras mängd måste derföre ganska noga rätta sig efter mängden af de utbyten de skola förmedla.

Till belysande af den förra satsen må följande tjena: Antagom, att outtönliga guldgrufwor, derifrån gediget guld utan stor möda kan upphentas, blifwa upptäckta; guldets wärde måste falla och följaktligen äfwen guldmuntens. I sjelfwa werket har guldets wärde betydligt sjunkit under tidernas lopp, allt efter som flere guldförande lager blifwit upptäckte.

Sanningen af det sednare påståendet, eller att en större mängd penningar ej kunna förblifwa i rörelsen i ett land än som fordras för bytesförmedlingen, bestyrkes äfwen af erfarenheten. De penningar, som ej äro behöfliga här för, strömma bort till orter och länder, der behofwet är större. Att så alltid måste ske, kunna wi lätt tänka oss. Enhwar will ju undwika förluster och deremot draga största möjliga winst af sina penningar. Om det i ett land — antingen genom myntning eller på annat sätt — uppstode en större mängd penningar än som i rörelsen behöfdes, så skulle penningen så benägenhet

att falla i wärde, emedan efterfrågan ej wore lika stor som anbudet. Att så är fallet, skönjes lätt deraf, att penningar under sådana tider wid utlåning betinga sig färre procents ränta än wanligt. Handlande och andra affärsmän skynda att realisera sina waror till högt pris samt upptaga de lediga kapitalerna mot låg ränta; de sålunda erhållna penningarna använda de, dels till betalning af skulder i utlandet, dels till att derför inköpa nya waror i länder och trakter, der penningarna röna en lifligare efterfrågan — såsom t. ex. war fallet i Ryssland under sista kriget — och der följaktligen en större mängd waror erhålles mot en wis summa mynt.

Mängden undrar, då han tycker sig märka penningebrist i landet, hwarför kronan ej slår mera pengar. Svar för detta ej sker och hwarför det ej heller bör ske, kan på grund af det sagda lätt förstås.

Men, tycker kanske någon, då penningar således tjena till bytesförmedlare, hwarför använder man ej dertill något billigare och lättare ämne än guld och silfwer — hwarför ej bara pappersmynt?

Det är samnt, att ädel metall ej är billig att hålla till bytesförmedlare. Utom hwad myntningskostnaden och förlusten genom slitning göra, så måste en samt räntan på de i rörelsen warande kapi-

talerna göra ofantliga summor. I Frankrike utgöra årligen räntan och slitningen, utom myntningskostnaden, mer än 150 millioner mark. Stora uppoffringar således måste ett land göra för underlåttandet af waru- och tjensteutbytet medelti guld och silfwer. Mångdubbelt större förluster skulle nationalförmögenheten i sin helhet dock lida, om man begagnade obehväna eller annars olämpliga bytesförmedlare. Så kalladt pappersmynt är egentligen ej något mynt, ty det har intet värde i sig sjelft, utan endast representerar eller betecknar ett sådant, liksom en skuldsedel (här om mera framdeles). Detta kan således ej uteslutande begagnas. — Men koppar? Denna har ett mångfaldt mindre värde än guld; myntenas storlek skulle naturligtwis rätta sig därefter. För ungefär tvåhundra år sedan hade en daler silfwermynt (1 mk. 92 penni) en storlek, som förfaller of ötrolig; den var litet mer än ett *quarter* i fyrkant och mera än en fjerdedels tum tjock. Våra små vackra penningebörser skulle för sådana jättar sprida redan af — försträckelse. Och wi sjelfwe, wi skulle kanske ej längre önska of alltid kunna stoltsera med späckad börs, ifall wi ej wille låta ett par orar alltid släpa den efter of.

Alltnog: wi se att koppar ej kan gå an; endast till silfjemynt, som göres smärre än de skulle

wara, för att dess metallvärde skulle motswara det nominella *), endast dertill kan koppar användas. Ädel metall är den bästa till bytesförmedlare. Men emedan uppoffringarna här för alltid varit stora, sökte man redan tidigt minska desamma; olyckligtwis walde man härwid en alldeles oriktig wäg *).

Under tidernas lopp hade man glömt, att penningen är en wara, att dess värde således regleras af behofwet och kan ej godtyckligt bestännas. Man trodde sig dock kunna göra d. tta, och regeringarna förklarade det för en sijn höghetsrättighet att bestänna myntets bytesvärde, oberoende af dettas metallvärde. Derröre låto de slå underhaltigt mynt. När mängden här af snart blef större än det antal bytesförmedlare som behöfdes, föll sådant mynts värde allt mera. Detta war i än högre grad händelsen om, såsom ofta war fallet, regeringarna slutligen hwarken kunde eller wille inwexla de underhaltiga mynten mot fullhaltiga. Men regeringarna woro dessa tider ej rådwilla huru de skulle bete sig i slika fall mot sina fåra undersåter. De införde helt enkelt *twångskurs*, d. w. s. enhwar ålades, wid

*) Sagen stadgar derröre, att silfjemynt endast till ett ringa belopp behöfwer emottagas i liqwider.

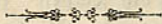
***) Att rigtiga utwägar dock finnas till minskandet af de kostnader underlåttandet af utbytet fordra, stola wi på se i nästa kapitel.

äfwentyr af icke fällan barbariska straff, att i, all handel och wandel mottaga de underhaltiga mynten till obegränsadt belopp. Nu försökte de lojale undersåtarene att reda sig ur klämman derigenom, att de höjde warornas pris i mon efter penningens underhaltiga bestaffenhet. Äfwen härför sökte en upplyst och faderlig styrelse att sätta ett p. Man taxerade alla waror, på samma sätt som man i vår frifinade hufvudstad ännu gör med slagtares m. fl. waror. Men — regeringarnas alla magtbud förmådde ingenting mot folkens själfbewarlsinrikt. De underhaltiga mynten föllo och föllo alltid i värde, närmande sig sitt egentliga eller metallvärde. I stället för att mången regent hoppats på en beqväm väg kunna skapa icke allenast en billig bytesförmedlare, utan äfwen en outtömlig statskassa — som mången regent så wäl hade behöft — så störtade de tusentals medborgare i förluster och olyckor, hämmade handels, industrins och jordbrukets förkofran samt gjorde icke fällan staten alldeles bankrutt. Detta system — om wi skola annars hedra slika åtgärder med benämningen system — följdes dock i de flesta länder under hela medeltiden, ja, ända in till nyaste tiden. Endast ett exempel på huru man gick till wäga må anföras; wi anföre det så mycket heldre, som det rörer äfwen vårt land.

Under Karl den tolfstes tid uttömdes swenska statens tillgångar helt och hållet genom de oupphörliga krigen; regeringen tillgrip då den dessa tider så wanliga utwägen: utgihwandet af underhaltigt mynt. Sådana slogos under tre års tid af nio slag, alla lika i halt, endast med olika prästift (denna war ibland helt ståtlig, såsom t. ex „Publica Fide“ allmänt förtroende), hwarmed man möjligen åstade att wäcka förtroende för det dåliga myntet. Då dessa s. k. mynttecken af ett tidigare slag blewo efterapade i stor skala och föllo i värde, utgafs ett nytt slag, hwarmed det förra skulle inwerlas. En sådan inwering blef dock aldrig af, utan de utelöpande mynten förwandlades i stället till skiljemynt med nedjatt värde. Men både „Publica Fide“ och „Bett och Bapen“, ja, t. o. m. „Slink och Färdig“ — alla sorterna hade samma otur: „Publica Fide“ wann ej allmänhetens förtroende, „Bett och Bapen“ kunde ej heller tillkämpa sig det samma och „Slink och Färdig“ war ej slinkare än medbröderna.

Wid kung Karls död woro oinlösta mynttecken i rörelsen till ett belopp af nära trettio millioner daler silfwermynt. Dastadt alla sednare försöl af regeringen att reda den intraslade härswan på ett för staten dragligt sätt, gick det dock derhän, att man måste förklara sig fullständigt bankrutt. Man

nedfätte värdet på mynttecknena till hälften, från 32 öre till 16; dessa 16 öre skulle realiseras sålunda, att hvarje mynttecken skulle utgöra ett skiljemynt och gälla 2 öre; för de 14 örena som återstodo utgäfvos åt innehafvarerna af mynttecknen s. k. försäkringsjedlar, som sedermera skulle inlösas mot fullhaltigt mynt. Denna inwærling gick trögt; ännu 1766 funnos oinlösta försäkringsjedlar. Snart gälde mynttecknena ej ens två öre silfvermynt (6 öre kopparmynt). Regeringen nödgades slutligen förklara dem vara värda endast — ett öre kopparmynt! Steg för steg twangs således regeringen att nedfätta de underhaltiga myntens nominella värde till detsamma som de woro värda genom sin egen wigt i metall. Men huru många tusende medborgare ledo ej under tider olyckor och förluster genom allt detta!



Handarbetet,

af Eric Wit.

Det torde knappast behöfwa påpekas, att **hemslöjden** icke i och för sig är för vår tid någonting nytt och egendomligt, ty här, liksom på nästan hvarje annat område af menskelig verksamhet, gäller detta: „ingenting nytt under solen“. All slöjd, liksom nästan alla slags arbeten, ha från äldsta tider varit en **hemmets sak**; det är först i nyaste tiden som den egentliga **fabriksverksamheten** tagit sin början, isynnerhet till följd af eller just på grund af de uppfinningar af arbetsmaskiner, som nu under blott något mera än en mansålder följt så tätt på hwarandra, att det redan knappt är möjligt, att skaffa sig en öfverfigt af raden af dessa uppfinningar. Gemtillverkning af en hel mängd saker kunde dock ej i längden bibehållas, och så uppstodo **handtwerken**, och så långt gick man nu i ensidig utveckling åt detta håll, att man åt handtverkerierna wille monopolisera (sfråwäsendet) tillverkningsrättigheten af alla slags artiklar, som blott kunde bli föremål för handtverks-verksamhet. Då nu

handeln också inskränktes och reglementerades på det mest småaktiga sätt, och då människorna äfwen på det andliga området stängdes inom wisja trånga gränser, så är det ej underligt, att slutligen ett tillstånd inträdde, som mycket liknade den trollsonn, hwari sagorna så ofta låta wackra prinsessor falla. Den rätta prinzen, som här bröt förtrollningen, war **naturwetenskapen**. Wäl arbetade man länge såsom skatan, då hon samlade silfwerfedar och andra skatter i sina gömmor under takåsen — man samlade wetenskapliga skatter, hwars praktiska gagu man ej insåg och hwaröfwer man ej heller bråkade sin hjerna, men så småningom började man inse och medgifwa, att wetenskapen — om den ej skall wara „för hög för jorden och för låg för himmelen“ — bör bringa gagu i det praktiska lifwet och bidra till fleres framåtstridande än det fätals, som kan egna sig åt lärda forskningar. I mon således som man allt widare lärde sig känna naturens inderbara krafter, uppstod en stråfwan att taga dem i människans tjenst; men för att detta i widsträcktare mon skulle låta sig göra war det nödwändigt, att uppfinna lämpliga maskiner. Swad war naturligare nu, än att **stråwägendets** konstlade system så småningom måste falla i sär. Likasom ur **hmarbetet** handtwerken utvecklat sig, så måste dessa nu i sin tur öfwergå till **fabriksindustri**. Denna industri

har till det mesta upplufkat **handtwerken**, och när det numera — menar mängen — knappt finnes något rum för sådana, så kan det än mindre finnas plats för någon **hemslöjd**. Är således hemslöjden att betraktas såsom barnskor, som äro uttrampade och hwilka det ej mera lönar mödan att söka draga på?

Äf föregående återblick på hmarbetet och handtwerken samt uppkomsten af fabriksindustri, skulle man tycka, att wi nödwändigtwis bort komma till ett owilkorligt **sakande** swar på denna fråga, men — så är det icke. Wi tro twärtom, att både hemslöjden och handtwerken kunna bestå wid sidan af fabrikenas storlöjd — endast att stråwängets tid ohjelpigen är förbi, och att handtwerken hafwa swårt att höja sig till någon större ekonomist betydelse. **Hemslöjdens** fortfarande bestånd tro wi wara möjligt på den grund, att det ingalunda är tänkbart, att människorna skola kunna totalt förlora sin medfödda starka lust att verka äfwen sådana verk, som äro synliga för ögat, som tillfredsställa den allmänna eller den individuela smakens fordringar, sådana saker som tid och tillfälle medgifwa att i hemmet tillverka för hemmets behof eller prydnad. Synnerhet tro wi att det wore en omöjlighet att förmå qwinorna att upphöra med allt slags handarbete, ty den nämnda verkfams-

driften synes hos qvinnan vara än starkare än hos mannen, hvarförutom qvinnan kanse mycket mera än mannen bemödar sig att pryda hemmet, och pryda det med saker som hon med egna konstfärdiga händer tillverkat. Det är visserligen en hel mängd artiklar, som förut tillverkats i hemmet eller som öfverlemnats åt handtwerkaren att åstadkomma, hvilka numera köpas såsom fabriksvaror; det måste äfwen antagas, att raden af dylika artiklar allt fortfarande kommer att ökas; men under utvecklingens gång weyer ständigt behofwens och fordringarnas antal och deras art modifieras, hwadan uppfinningsförmågan ständigt anlitas, och så skapas oupphörligt nya nödwändighets-, nyttighets- eller prydnads-artiklar. Många af dessa kunna, antingen enligt sin egen natur eller till följd af ekonomiska, lokala och andra orsaker ej bli föremål för fabriks- eller handtwerkstillverkning, och då måste de, åtminstone till en tid, i hemmen tillverkas, så framt de ej falla inom det rent konstnärliga området, då det åter är konstnärernas atelierer, derifrån de måste utgå.

På detta jätt tro wi att det kommer att tillgå i alla tider, så att om det äfwer: en gång ginge så långt att man öfwer allt finge köpa sin middag från stora ångkök, såsom det redan delwis tillgår i stora städer, så skall det ändå alltid finnas fö-

remål för handarbete i hemmet. Dessutom hoppas wi, att människorna allt mer och mer komma att drifwas till en sådan hemwerksamhet äfwen af andra orsaker än det större eller mindre materiela behofwet; wi tro nemligen, att de småningom skola lära sig inse — hvilket mäktigt **uppfostningsmedel** — i **hemmet och skolan** — man har uti handarbetet; — hwilken stor betydelse för såväl wår **moraliska** och **syfiska**, som äfwen i wiß mon **intellektuella utveckling** som handarbetet har: huru det, bedrifwet såsom hemarbete eller hemslöjd, kan höja **hemtrefnaden** och kraftigt **stärka familjebanden**.

Då wi härtill lägga hwilken betydelse hemslöjden kan ha såsom **ekonomiskt hjälptålla** och att den ofta kan ge upphof till **lokala industrigrenar** af icke ringa betydelse för wälståndets och medelbart äfwen den andliga odlingens utbredande, så tro wi oß ha angifwit några punkter, som det kan löna mödan att närmare betrakta.

Näst det att få mat och dryck, är det starkast framträdande begäret hos barnet ett lifligt **werksamhetsbegär**. Swem har ej någon gång gett att på en liten två- eller treåring, huru beställsamt han plockar, ordnar och wänder på sakerna i modrens syförg, huru han tidigt söker en knif, en hammare eller dylikt verktyg, för att tälja, hamra o. s. w. Denna medfödda lust att syßla och wara i rörelse

blir ofta missförstådd och betraktad såsom „klåsing-righet“, begär att ställa till förtret, såsom en oro och listighet, som blott grundlägger fjestiga manor hos barnet. Många föräldrar äro därför ängsligt angelägna, att tidigt underkufwa och hejda denna listliga åhåga hos barnet. I bästa fall talar man barnets verksamhetsbegär „leklust“ och medgifwer, att denna kan vara berättigad och att den bör tillfredsställas till en vis grad; men man glömmar, att barnet „arbetar“, ett arbete, som det gör efter bästa förstånd och krafter och hvarom det också talar såsom någonting wigtigt, ehuru barnets „arbete“ för oss är „lek“. Dock will jag ej härmed ha sagt, att ej barnet känner leklust, alldeles såsom wi äldre känna behof af förströelse allt emellanåt.

Lemnas denna ofusliga lust att syssla och wara i rörelse — en lust, som wäl måste räknas till de bästa drifterna i menniskonaturen — lemnas den otillfredsstäld, så skall man förgäfwes söka hindra de dåliga anlagens framträdande, eller rättare: den ofusliga verksamhetsdriften måste utlösa sig på något, och afledes den ej på det som är godt och löfligt, ja måste den, såsom åstän det ej afledare finnes, urladda sig på föremål och saker som den endast kan skada. Se der utropar då den gamla förståndiga menniskan filosofierande, kanske riktigare

teologiserande, se der huru den onda begärelsen är stark hos barnet redan. När pojkar, som hela dagen drifwit sysslolöse omkring i byn, slutligen falla på det orådet att bekriega telegraftråden med stenar, när de i den första bästa ria, der en frestande glugg öppnar sig i wäggen, inkasta några hundra stenar, för att öfwa sig att „siga bra“ hwem kan få mycket undra, att sådana „pojksred“ bedrifwas under sådana omständigheter? Andå hittills har den enda afledaren för denna åstkräftliga drift varit boken. Boken, och åter boken, deri har man trott sig ega ett uniuersalmedel mot allt detta onda, på samma gång som man ju betraktat boken såsom det bästa uppfostrings- och underwisingemedlet. — „Så och ta' boken i hand, så får du någonting att göra“, har jag tusende gånger hört upprepas afwen bland allmogen. Sådana uttryck wisa, att det dock föreswärfwar de flesta en aning om, att barnet behöfwer och fordrar sysselsättning och att det ej kan „styras“ med mindre, än att denna verksamhetslust på något sätt tillfredsställes. Men man glömmar, att barnet ingalunda kan, såsom en lärd professor, wara anlagdt för abstrakta spekulationer (tankearbete) eller pluggandet af ord, i hwilka det oftast ej kan inlägga någon mening, nej barnets håg står i främsta rummet till sådana sysselsättningar, som tillåta stänka rörelse och för-

gätom ej det, **omwexling**. Det är blott på **konkrete** föremål som barnet fullt kan länka sin uppmärksamhet, det är **sinnewerlden** och dess företeelser, som förmå väcka dess intresse och wetgirighet. Dessa sanningar äro allmänt kända, och dock — huru förgäter man dem ej ofta, då det gäller uppfostran och uppfostringsmedlen. Om de emellertid erkännas, så måste det också snart stå klart för enhwar, att **handarbetet** till sin natur är sådant, att det lätt kan göras till ett mycket wigtigt **uppfostringsmedel**.

Det är nemligen klart, att bland de sjskelsfättningar af den art, som wi här påyrka, är det handarbetet som lämpar sig bäst både för hemmet och skolan. Ledes detta så, att barnet får glädje deraf och intresse därför, så måste det icke endast wara utwäcklande för barnets förstånd, utan äfwen ha en moraliskt uppfostrande betydelse. Om barnet wid längre framstriden ålder, i ungdomen och i mannaåldern, fortfar att drifwa handarbetet såsom hemslöjd, skall säkert denna moraliska werkan sträcka sig lifwet igenom. Ungdomen skall hafwa något som ger den en helsosam omwexling, antingen den har företrädeswis intellektuella sjskelsfättningar eller den, såsom allmogens söner och döttrar, har jordbruksarbeten och dyl., och den mognade mannen skall hafwa en angenäm sjskelsfättning, som länkar honom wid hemmet, och hans werksamhet skall så-

kert wara ett godt exempel för barn och tjenare, som derigenom manas att ej låta tiden gå gämlöst förbi. Men inom de bildade klasserna, der det ej kan nekas, att många fysiska och psykiska lidanden ha sin grund i brist på kroppslig rörelse och arbete, der skulle hemslöjden isynnerhet wara behöflig, ty den skulle medföra en för helan nyttig omwexling i själsarbetet, en omwexling som säkert wore af mycket widsträcktare betydelse än gymnastiken. Det har blifwit en sed öfwer hela werlden och särskildt i Europa, att den som så kan, undandraget sig allt kroppsarbete; men man har glömt, att det är en lag, att den kraft, som ej brukas, förlamas. Om kroppens muskler ej öfwas och stärkas genom kroppsarbete, så måste de mer eller mindre förlappas, men den fysiska förslappningen medför, förr eller sednare, en andlig sådan. Själens helja måste lida, då kroppens lider. Den ensidiga förståndsutwäcklingen och det snart sagdt formliga bok-kunskapsdyrkandet, som utmärker vår tid, har wisat sig långt ifrån kunna förebygga inträdet af en wis moralisk förskämning inom samhällets högre lager, och huru skall det heller kunna det? Kroppensarbets nödwändighet för en harmonisk, alla krafter omfattande utwäckling, har för mycket förbisetts. Naturen hämnar sig på all ensidighet och allt förfäkt för dess lagar. Men äfwen i socialt (samhälleligt)

hånseende har denna ringaktning för kroppsarbetets lag författ vår civilisation i en klämma, hvarur den synes ha svårt att komma. Med all vår humanism ha vi ej kunnat afhjelpa det onda, som swalget mellan de kroppsarbetande och de öfrige klasserne i samhället har skapat. I de nedre folklagren ha samhälliga känslor ej kunnat wakna och i de öfre ha de ej måttat omfatta hela samhället, och så ha vi kommit derhän, att föraktet uppifrån har mötts af mistro och hat nedifrån. Jag tror, att allt detta ej kan mycket förändras förrän en grundlig omswängning i åskådningsättet till att börja med försiggår. Att egna snart sagdt sitt halfwa lif åt skolarbete och lexpluggning, har hittills ansetts nödwändigt för att kunna bli en bildad menniska; och har man en gång kommit derhän, då har det ansetts såsom något nästan wanhederligt att mera befatta sig med kroppsarbete, äfwen af så lindrigt och ädelt slag som handarbetet för det mesta är. Wäl har man stundom halft omedwetet känt att detta inneburit en farlig ensidighet, och det har stundom höjt sig röster mot denna bildningsmetod „att upphöja själen på kroppens ruin“, ja man har tillöskmed medgett att ett smygande gift frätt på ungdomens moraliska kraft och helja, men hwar finna bot för all denna kroppsliga och andliga ohelja? Man har förändrat skol-

och läseordningarna, man har skärpt de disciplinära straffen, man har uppställt regler och förbud i oändlighet, men med allt detta har man knappt kommit ett steg närmare målet. Så kom ändtligen gymnastiken, och nefas kan ej, att om denna också ej kan anses som de wises sten, så är hon dock det bästa medel man hittills påtänkt för i frågawarande ändamål, men något uniwersalmedel är hon ej. Gymnastiken är bra, men det wore ett sorgligt fatigdomens bewis på antingen wilja eller förmåga att ordna en menjflighetens lifsangälagenhet, om ej, då menniskan ju ändå nödwändigt måste arbeta, hon skulle kunna just i och igenom hjälpsa ar-ten och sanmansättningen af sin werksamhet finna det bästa medlet för bibehållandet af sin kroppsliga och andliga helja samt det werksamaste korrektivet wid ohelja. Till en förnuftig och naturenlig omwexling mellan kropps- och hjälarbete såsom hufwudsat, bör derföre gymnastiken länkas såsom ett utmärkt hjälpmedel för allsändig kroppsutveckling. Men skola wi en gång komma derhän, att åt **handarbetet** allmänneligen inrymmes en plats uti äfwen en den bildade mannens arbetsordning, så måste det göras början wid våra lärowerk, och det från de lägsta till de högsta, ja ända upp till uniwersitetet. Mycket af den **hjelplöshet, rådlöshet och ofjoretagsamhet**, som nu i det dagliga lifwet utmärker unge

män — jag säger med flit blott unge män och ej qvinnor, ty ofta wisa de sednare mera rådhiget och tilltaggenhet — skulle säkerligen förswinna genom ett uppfostringsystem, deri handarbetet, och öfwerhufwud kroppsarbetet, finge sin tillbörliga plats. Men hwad mera är, den bildade mannen skulle bättre komma att förstå den kroppsarbetande klasens lif och ställning, hos honom skulle uppstå samhälliga känslor, som wore mäktiga att omfatta äfwen „der kleine mann“, den unge mannen skulle få en afledare för det slags öfwerdådiga ungdomsluft, som nu så ofta ger sig luft i allt annat än ofkyldiga tillställningar och förströelser, ja, jag tvekar ej att påstå, att hans åskådning och uppfattning af lifwet skulle röna ett helhsamt inflytande; och när han engång kommit till mogen ålder och sutte i ett eget hem, huru kärt wore det honom ej, att smycka detta hem med alster af sin egen slöjdfärdighet, att der wara lika arbetsam och „huslig“ som sin kära hustru. Samt att många yngre och äldre män kanste komme att te sig mindre „lärde“, men förwisso tror jag, att många skulle mera gagna. Alltså, mindre lexpluggning, men mera verkligt wetande — mindre latin och grekiska, men mera gagneligt arbete —; mindre „herre“, än medborgare — mindre „bildad“ på grund af betyg, än på grund af ädel och gagnande werksamhet.

Hwad handarbetet i skolan, särskildt folkskolan, beträffar, så kan det aldrig bli fråga om, att af eleverna göra något slags qwasi-handtwerkare. Dgats, iakttagelsesförmågans och smakens utbildning samt handens uppöfwande att fritt bruka verktyget är att anses såsom handarbetsundervisningens hufwudändamål i folkskolan, hwarigenom således närmast en allmän handfärdighet, men icke någon särskild yrkesfärdighet åsyftas. Med detta handarbetets uppfostrande systemål i sigte, hvilket innebär, att arbetet bör på samma gång wara en tankewerksamhet och icke må mekaniskt bedrjwas, ordnas undervisningen och öfningarna efter elevernas olika anlag och framsteg. Dessa ord i skolöfwerstyrelsens nyligen utgifna normalkurser för folkskolorna uttrycka just den riktiga uppfattningen af handarbetet såsom skolanne. Det är klart, att det uppfostrande systemålet bör omfatta äfwen den moraliska utvecklingen. Dersför bör det wara lärarens förnämsta sträfwan, att wänja den wexande ungdomen wid att göra arbetet utan all tanke på annat än att få arbetet godt och dugligt i alla affeenden. Men skall detta systemål nås, då duger det ej, att, såsom på många orter tywärr sker, handarbetsalfiren som i skolan tillwerkas, säljas på auktion wid läsårets slut, då barnet erhåller penningar för sitt arbete. Hur lätt kan ej detta leda derhän, att barnet bör-

ar fika efter att hinna så mycket som möjligt, för att — förtjena så mycket som möjligt. Detta leder till slarf och fusk och med tiden föder det förmlig oredlighet. Men äfwen om favorerna härför ej äro så stora, så måste det dock alltid betraktas såsom ett farligt experiment, att inleda barnet i skolan på sådana pekuniära beräkningars wäg. En sådan försäljning af elevernas handarbeten bör så mycket mindre komma i fråga, som det icke måle anses såsom det riktiga och naturliga, att barnet hemtar de saker det i skolan tillverkar till hemmet. Dersför böra dessa saker också vara sådana som i barnens hem begagnas eller kunna begagnas och ej hwarjehanda, möjligen endast för andra samhällsklassers lefnadsförhållanden passande lyxartiklar, hwilka i barnets eget hem i bästa fall wäcka endast förwåning eller ett godt löje åt „herrskapsfunderingarne“, men som lika lätt kunna wäcka harm samt mistro till skolan. Är det deremot saker, som kunna komma till användning i hemmet, huru skall det ej gläda barnet att få medföra dem till hemmet och se sina föräldrar och syston äfwen fröjda sig deråt. Och dessa små slöjdartiklar skola sedermera alltid vara en påminnelse för barnet att ej lemna handarbetet å sido, och hemmet, småningom försedt med flerehanda nyttighets- och nödwändighets- och hwarför icke också prydnadsartiklar, skall för husets

alla medlemmar bli så mycket trefnare och kärare, som det så att säga utgör deras egen skapelse från början till slut.

Nu några ord till slut om den ekonomiska betydelsen af handarbetet i hemmet eller om hemslöjden, betraktad såsom ekonomiskt hjälpkälla. Man har ofta, wid behandlingen af hemslöjdsfrågan, lagt hufwudwigtan på denna dess ekonomiska betydelse, men oß synes denna betydelse wara långt mindre beaktanswärd än hwad man wid en flyktig tanke på saken wore frestad att antaga. För det ekonomiska förwärfwet kan hemslöjden ej hos oß wara en hufwudsak för någon folkklaf, på sin höjd kan den bereda en liten biinkonst. För massan af wårt folk måste jordbruket i alla tider förblifwa hufwudnäringen. Men skall hufwudnäringen — hwilken den ock föröfrigt må wara — ikötas med kraft och framgång, så så krafterne ej splittras i något hänseende. Detta blir dock ytterst lätt en följd, om man söker winna mera af en biinkonstkälla än hwad den såsom sådan naturligen kan ge. Isynnerhet är jordbruket en sådan näring som det lönar sig att egna all sin kraft och omtanke åt, ty det är en källa som flödar allt rikare ju mera man på ett förnuftigt sätt söker afwinna den. Om wi likna jorden wid en maskin, så är det en maskin, som arbetar allt bättre ju mera den begagnas — det

är kort om godt det **intensiva** jordbruket som är det mest lönande. Men erfarenheten visar, att der jordbrukarne slagit sig på hvarjehanda biförvärf (bränvinsbränningen under förra tider, fiske wid våra kuster o. s. w.), der har det nästan alltid inträffat, att jordbrukarne varit för mycket frestade, att bibehålla det **extensiva** jordbruket. Detta har äfwen i stort visat sig, hwad den stora industrin beträffar. I långa tider sökte England ensidigt uppdrifwa sin industri, och för winmandet häraf utgåfwos millioner, som, nedlagda på förbättrandet af den stora jordbruksmaskinen, skulle mycket sårare och snabbare kunnat skapa ett **aktuellt** wälstånd i landet och icke blott ett hopande af ofantliga kapitaler på några enskilda händer. Denna ensidighet har, som man wet, gjort, att ännu i denna dag i England massan af folket icke är ett **sjelfegande, wälmående jordbrüksfolk**, ehuru wisserligen numera Englands jordbruk ingalunda står efter, utan twärtom framom de flesta andra länders.

Men i betraktande deraf, att wi i vårt land en stor del af året äro hindrade att direkte arbeta på jorden och att sälunda, åtminstone på många orter, tid kan vara öfrig för andra arbeten, så wore det ingalunda ur wägen, om hemslöjden äfwen började bedrifwas såsom ett slags binäring, der så ske kan, ehuru det egna behofwets fyllande

af nödwändighets- och nyttighetsartiklar i främsta rummet bör afses. Det är otwifwelaktigt, att om slöjdfärdigheten engång blir större, smaken utbildas och goda mönster spridas, så skola wi nog inom eget land i en framtid kunna till billiga priser erhålla mångahanda saker, som nu införas från utlandet och detta utan att hufwudnäringen behöfwer lida något men. Då kan det hända, att hos oss, liksom i många andra länder, också **lokala industriegreuar** uppstå, som kunna sprida wälstånd, trefnad och bildning i trakter, der klimatiska och jordförhållanden ej tillåta befolkningen att höja sig ur ett armod och betryck, hwarur den kanske på intet annat sätt kan komma. För en sådan framgångsinnande fordras naturligtwis också att affättning för de tillwerkade artiklarne erhålles inom eller utom eget land. Ibland de werksamaste medlen för hemslöjdens befrämjande torde deraf vara att på allt sätt underlätta försäljningen af hemslöjdsalstren. För att dessa alster skola bli begärliga, böra de icke allenast vara i och för sig wäl gjorda utan äfwen „stiliga“; men detta kan på de flesta orter ej inträffa, em ej goda mönster och modeller på ett eller annat sätt anskaffas och spridas.*) Detta,

*) I Sverige (Drebro) utgifwes från detta års början en utmärkt god slöjdtidning, „**Slöjdaren**“ kallad. Vårt hushållningsfällskap, landsbruksfällskapet, folkskoldirektionerna

jemte det lilla i slöjdunderwisning som medhinner i våra folkskolor, och, såsom wi för wisso hoppas, i framtiden äfwen i öfriga skolor, skall jäkert wara nog, för att småningom grundlägga en allmän slöjdfärdighet; och kringresande slöjdlärare eller färfärdiga slöjdsfakolor skola knappast behöfwas, blott man har litet tålamod att wänta på frukterna af säd- den — frukter, som ingalunda kunna wisa sig så snart, men som skola wara så mycket bättre bildade, då odlingsarbetet ej gått brädstördadt, utan allt fått lungt och naturligt utweckla sig.

I alla händelser kan det ej nekas, att hemslöjdsfrågan är af stor betydelse; och handarbetet och hemslöjden, betraktade från de synpunkter wi här ofwan sökt framhålla, skola förr eller sednare wisa sig ha en betydelse för en sund allmän kultur- utweckling, som wi ännu knappt förmå till fyllest uppfatta.

och lärare och lärarinnor borde göra allt för att sprida denna tidning hos oss. För att den skulle kunna komma hela vårt land till godo, torde någon företagsam man, efter öfweksamhet med „Slöjdarens“ redaktion, utge tidningen här med **finst text**.

